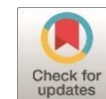

■ REVIEW ARTICLE

Ekonomске sankcije i globalizacija međunarodne sigurnosti

Mirko Bilandžić *

University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences, Zagreb, Croatia
mbilandz@m.ffzg.hr <https://orcid.org/0000-0002-0532-9767>

Svjetlana Milišić

Libertas International University, Zagreb, Croatia
 <https://orcid.org/0009-0005-4858-6172>

Tihana Štimac

Polytechnic Marko Marulic, Knin, Croatia
 <https://orcid.org/0009-0007-6617-8927>

Submission: 3 September 2025 | Revision: 28 November 2025 | Acceptance: 6 December 2025

Published: 13 December 2025

<https://doi.org/10.22598/pi-be/2025.2.39210>

SAŽETAK

Svrha: rad istražuje ekonomske sankcije kao globalni fenomen oblikovan globalizacijom i međuzavisnošću država te ima za cilj utvrditi predstavljaju li sankcije izraz globalizacije međunarodnog poretka i sigurnosti ili, naprotiv, njihovu fragmentaciju. **Dizajn/Metodologija:** istraživanje se temelji na analizi 1547 slučajeva nametnutih ekonomskih sankcija evidentiranih u Globalnoj bazi podataka o sankcijama, uz primjenu komparativnog i interpretativnog pristupa radi procjene trendova, aktera i učinaka sankcija u kontekstu globalne međupovezanosti. **Rezultati:** Nalazi pokazuju da su ekonomske sankcije postale središnji instrument nacionalne sigurnosti i međunarodne politike, pri čemu njihova sve intenzivnija primjena istodobno produbljuje fragmentaciju globalnog poretka i potvrđuje prisutnost integrativnih i dezintegrativnih dimenzija globalizacije. Takvi procesi mijenjaju strukturu globalnog ekonomskog okruženja te stvaraju nove uvjete i ograničenja za međunarodne ekonomske tokove, što posredno utječe i na strateško okruženje unutar kojeg djeluju poslovni sustavi. **Praktične implikacije:** omogućuje donositeljima odluka procjenu njihova šireg geopolitičkog i sigurnosnog značenja u globalno međuzavisnom sustavu. Budući da sankcije mijenjaju uvjete međunarodne trgovine, finansijskih tokova i regulatornih okvira, njihova primjena može imati neposredne posljedice na poslovne sustave, uključujući poremećaje opskrbenih lanaca, povećanje rizika, potrebu za prilagodbom poslovnih modela te jačanje organizacijske otpornosti. U tom smislu, rad pridonosi razumijevanju kako geopolitičke mjere poput sankcija oblikuju poslovno okruženje i stvaraju potrebe za strateškom prilagodbom poduzeća u globalno fragmentiranom kontekstu. **Izvornost/Vrijednost:** doprinosi teorijskom i empirijskom razumijevanju ekonomskih sankcija kao istodobnog proizvoda i pokretača globalnih transformacija međunarodne sigurnosti i upravljanja te nudi relevantne uvide za analizu poslovne otpornosti i prilagodbe poduzeća na promjene u globalnom okruženju oblikovanom sankcijama.

Ključne riječi: ekonomske sankcije, globalizacija, međunarodna sigurnost, globalni poredak, globalna ekonomska međuovisnost, Globalna baza podataka o sankcijama

JEL codes: F51, F52, F68

* Corresponding author: Mirko Bilandžić

Available online 13 December 2025

Funding: The authors declare no specific funding for this research.

Conflicts of Interest: The authors declare no conflicts of interest.

CRedit statement: Conceptualization – M.B.; Methodology – S.M., T.Š.; Formal analysis – S.M.; Investigation – T.Š.; Data curation – M.B., T.Š.; Writing – original draft – M.B.; Writing – review & editing – S.M., T.Š.; Supervision – M.B.

Data Availability Statement: The data that support the findings of this study are available from the authors upon request.

1. Uvod

Globalni sigurnosni i ekonomski poremećaji posljednjih desetljeća sve snažnije oblikuju okruženje u kojem djeluju države, međunarodne organizacije i poslovni sustavi. Dinamika globalizacije i fragmentacije međunarodnog poretka stvara nove uvjete za ekonomsko odlučivanje, upravljanje rizicima i prilagodbu aktera u međusobno povezanom svijetu. Ekonomske sankcije pritom predstavljaju jedan od najutjecajnijih instrumenata koji transformiraju globalne ekonomske tokove te posredno utječu na performanse, stabilnost i otpornost različitih organizacijskih struktura. U tom kontekstu, analiza ekonomskih sankcija postaje važna i za razumijevanje šireg sustavnog okvira u kojem se razvijaju politike, institucije i organizacije na globalnoj razini.

U suvremenom razdoblju obilježenom složenim kriznim žarištima, sukobima i različitim oblicima ratovanja, međunarodna se sigurnost suočava s produbljenim izazovima, pri čemu je tema ekonomskih sankcija¹ zauzela jedno od središnjih mjesta u javnom i političkom raspravljačkom prostoru. Primjena ekonomskih sankcija doživjela je nagli porast te je njihova uporaba znatno povećana, postavši jedno od ključnih sredstava politika nacionalne sigurnosti i međunarodne politike. Nacionalne vlade i međunarodne organizacije sve se češće oslanjaju na sankcije kako bi izvršile pritisak na države, poduzeća i pojedince kao odgovor na geopolitičke sukobe, kršenja ljudskih prava i međunarodnih normi. Ekonomske se sankcije pritom pretežito shvaćaju kao ograničavajuće političke mjere koje jedna ili više država nameću ciljanoj državi kako bi je kaznile i/ili potaknule na promjenu politike, odnosno kako bi adresirale pretpostavljena kršenja međunarodnih normi (Yalcin i dr., 2024; Morgan, Syropoulos i Yotov, 2023). Rastuće posezanje za sankcijama odražava njihovu percipiranu učinkovitost u utjecaju na ponašanje ciljanih država bez pribjegavanja vojnoj intervenciji. Ipak, kao „ekonomsko oružje“, kao ofenzivno sredstvo koje uključuje ograničenja gospodarske razmjene nametnuta ciljanoj državi izvana, nastojeći izvršiti prisilu nad njom, sankcije su pomaknule granicu između rata i mira (Mulder, 2022). Prema autoritativnoj Globalnoj bazi podataka o sankcijama (2025) Sveučilišta Drexel iz Philadelphije, u razdoblju 1949.–2023. u svijetu je zabilježeno 1547 slučajeva nametanja ekonomskih sankcija (bilateralnih i multilateralnih). Ilustracije radi, do 2016. empirijski je evidentirano 729 slučajeva sankcija, dok je u posljednjih deset godina zabilježeno 818 novih slučajeva, odnosno više od 50 % ukupnog broja. Od 2020. do 2023. sankcije su nametnute u gotovo 550 slučajeva, što čini polovicu svih slučajeva (1101) nametnutih sankcija od 1949. do 2020. godine, a samo tijekom 2023. sankcije su uvedene 223 puta (Felbermayr i dr., 2020; Yalcin i dr., 2024). Ekspanziju (naglo širenje) njihove primjene dodatno potvrđuje i procjena Ujedinjenih naroda prema kojoj je, primjerice, 2015. godine trećina svjetskog stanovništva živjela pod nekim oblikom sankcija (Mulder, 2022). Taj porast uporabe sankcija kao sredstva javne politike odražava se i u pojačanom znanstvenom zanimanju za njihov utjecaj na međunarodno gospodarstvo i svjetska politička zbivanja. Utemeljenje sustavnog znanstvenog istraživanja sankcija i uspostava „opće teorije“ sankcija povezuje se s norveškim političkim sociologom Galtungom (1967). Prema njegovoj „teoriji naivnosti“ (engl. naive

¹ U literaturi, u povijesnoj i recentnoj prizmi, pronalaze se pojmovi koji uključuju slične sadržaje, ali nisu ekonomske sankcije, makar se nerijetko koriste kao sinonimi. Primjerice to su pojmovi ekonomsko ratovanje (engl. economic warfare), ekonomsko oružje (engl. economic weapon), ekonomska prisila (engl. economic coercion), ekonomsko državništvo (engl. economic statecraft).

theory), zasnovanoj na empirijskoj analizi slučaja Rodezije (Zimbabve), proučavanje sankcija ima dva elementa: ekonomske učinke (štetu) nanесenu sankcioniranoj državi i time uvjetovanu promjenu njezina političkog ponašanja. Sankcije se u tom okviru shvaćaju kao sredstvo kojim se stvara dovoljna ekonomska deprivacija kako bi se potaknulo stanovništvo protiv vladajućeg režima, koji je tada prisiljen ili udovoljiti zahtjevima onih koji nameću sankcije radi ponovne uspostave prijašnje razine blagostanja ili se suočiti s uklanjanjem s vlasti². Prva sveobuhvatna analiza ekonomskih sankcija kao sredstva međunarodnih odnosa, utemeljena na 103 empirijska slučaja operacionalizirana u 20. stoljeću, je studija Hufbauera, Schotta i Elliota (1985) s američkog Peterson Institute for International Economics. To je nesumnjivo najutjecajnija studija koja je postavila sankcije kao samostalno područje istraživanja, s glavnim ciljem uspostave metodologije za prepoznavanje političkih i ekonomskih čimbenika kao odrednica koje vode do političkog uspjeha ekonomskih sankcija³. U skladu s tim, istraživači i donositelji odluka nastoje razumjeti višestruke učinke sankcija, uključujući njihove ekonomske posljedice, djelotvornost u postizanju političkih ciljeva te nenamjerne posljedice na svjetsku trgovinu, ekonomsku sigurnost i stabilnost. Proučavanje sankcija prisutno je u nizu znanstvenih disciplina – ekonomiji, politologiji, sociologiji, povijesti, filozofiji, pravnim znanostima, političkoj ekonomiji, sigurnosnim studijima i međunarodnim odnosima (van Bergeijk, 2021; Kirkham, Jia i Woo, 2024) – ali su ekonomske sankcije najčešće uokvirene u trinitarni model politologije, ekonomije i sigurnosnih studija, ovisno o tomu jesu li u središtu interesa politički ciljevi, ekonomski utjecaji ili sigurnosni uzroci i posljedice ekonomskih sankcija.

Ekonomske se sankcije pritom analiziraju primjenom niza utemeljenih društveno-znanstvenih teorijskih pristupa, među kojima su teorije vanjske politike, teorije moći, teorije racionalnog izbora, teorija igara i teorija diplomacije prinude. Vanjska politika označava organiziranu djelatnost države kojom ona nastoji povećati i zaštititi svoje vrijednosti i interese u odnosu na druge države i ostale subjekte koji djeluju u vanjskom okruženju (Vukadinović, 1981). Iako se taj pojam primarno odnosi na odnose među državama, može se prenijeti i na multilateralne organizacije poput Ujedinjenih naroda i Europske unije, zbog čega je razumno pristupiti analizi ekonomskih sankcija iz perspektive vanjske politike. Klasično realističko određenje moći, izvedeno iz analize političke sfere društvenog djelovanja, ono Maxa Webera, tvrdi da je moć sposobnost da se vlastitom voljom drugima nameće željeno ponašanje. Moć je, dakle, sposobnost pojedinaca i skupina da provedu vlastite interese ili ciljeve, čak i onda kada se drugi tome protive (Haralambos i Holborn, 2002; Giddens, 2007; Kalanj, 2010). Ekonomske sankcije, bilo kao stvarne bilo kao zapriječene kazne, iskaz su moći i sredstvo za njezino ostvarivanje: cilj im je, podrivanjem gospodarskih sposobnosti države, promijeniti ponašanje ciljane države unatoč njezinu protivljenju, odnosno ostvariti politički cilj države ili multilateralne organizacije koja sankcije nameće. Teorije racionalnog izbora upućuju na to da je politički učinak rezultat racionalnih proračuna. Racionalnost je u strateškom shvaćanju zasnovana na trima elementima: postojanju stabilnih i dosljednih ciljeva, analizi okoline i raspoloživih mogućnosti pristupom troškova i koristi (engl. cost-benefit) te odabiru najbolje mogućnosti djelovanja, što su elementi koji se jasno prepoznaju u modelima ekonomskih sankcija (Sandler i Arce, 2003; Baldwin, 2020; Boudon, 2003; Hindmoor, 2006). Primjena teorije racionalnog izbora na strateško međudjelovanje racionalnih aktera jest teorija igara, koja se također pokazuje primjenjivom na ekonomske sankcije. Prema strateškom modelu, ekonomske sankcije utemeljene su na logici posljedica, odnosno na sposobnosti da se vlasti sankcionirane države natjeraju na ustupke i suoče s posljedicama neispunjavanja političkih zahtjeva zbog kojih su sankcije nametnute.

² Johan Galtung u naznačenom radu definirao je i „revidiranu teoriju ekonomskog ratovanja“ (engl. revised theory of economic warfare) koja ima suprotne učinke: dakle ne dovodi do unutarnje političke dezintegracije, već, sasvim suprotno, do jačanja političke integracije.

³ Prema zaključcima studije sankcije vode političkom uspjehu u trećini slučajeva. Kasnija istraživanja taj su zaključak podvrgnula kritici i opovrgavanju (Pape, 1997).

Diplomacija prinude pritom je shvaćena kao reaktivan način djelovanja koji počiva na prijetnjama, ograničenoj sili i nastojanju da se utječe na protivnika kako bi zaustavio ili poništio posljedice već poduzetih akcija; riječ je o načinu djelovanja koji protivniku ostavlja izbor između udovoljavanja i poraza (Jakobsen, 2010). Diplomacija prinude obuhvaća uporabu prijetnji i/ili ograničene sile (prisile) s ciljem uvjeravanja neke strane da obustavi ili poništi već poduzete radnje, a ekonomske sankcije sadržavaju istovjetne ciljeve, zbog čega je diplomacija prinude podesan okvir za analizu sankcija.

Ekspanzija ekonomskih sankcija utemeljeno nameće pitanje o njihovom odnosu prema globalizaciji, zbog čega su i teorije globalizacije (Baylis, Smith i Owens, 2023) prikladan okvir za proučavanje ekonomskih sankcija. Pojednostavljeno, globalizacija označava društveni tijek koji teži sveobuhvatnosti svijeta, njegovanju svijeta kao cjeline (Robertson, 1998). Globalizacija je dovela do promijenjene uloge države, ograničila državnu moć, redefinirala odnos unutarnjih i međunarodnih pitanja te potaknula istodobno i iznošenje unutarnjih pitanja u međunarodnu sferu i unošenje međunarodnih pitanja u unutarnju politiku. Mulder (2022) zastupa stajalište da je moderno značenje ekonomskih sankcija – uporaba sredstava materijalne isključenosti određenih subjekata iz svjetskog gospodarstva radi zaštite međunarodnih normi – bilo nezamislivo prije gospodarskih i kulturnih okolnosti koje je stvorila globalizacija kao društveno-povijesni tijek prisutan od sredine devetnaestog stoljeća, a naznačena tvrdnja predstavlja i teorijski okvir istraživanja ekonomskih sankcija u ovom radu. Globalizacija je po svojim učincima proturječan pojav, obilježen postojanjem suprotstavljenih, ali usporednih tokova: istodobno se odvijaju globalizirani tokovi i tokovi fragmentacije i regionalizacije. Ona u isto vrijeme povezuje i razdvaja svijet te vodi sekuritizaciji⁴ globalne povezanosti u prijelazu od nacionalne sigurnosti prema svjetskom društvu rizika (Beck, 2001). Jedno od najraspravljanih pitanja našeg vremena jest je li globalizacija u povlačenju, odnosno nalazimo li se u razdoblju deglobalizacije, ili pak svjedočimo njezinoj obnovi u obliku reglobalizacije (McGrew, 2023). Logičan je zaključak da je međupovezana, globalizirana međunarodna ekonomija kontekstualni preduvjet za širenje ekonomskih sankcija: bez međudjelovanja nema utjecaja, a bez povezanosti gospodarstava nema ni učinka na nacionalno gospodarstvo države kojoj se nameću sankcije. Ovaj rad, međutim, ispituje ekonomske sankcije iz drukčije perspektive, s ciljem odgovora na pitanje: jesu li ekonomske sankcije izraz globalizacije međunarodnog poretka i međunarodne sigurnosti ili, pak, njihov razlom i fragmentacija? Odgovor na to pitanje potražiti će se u istraživanju empirijskih podataka o 1547 slučajeva nametnutih ekonomskih sankcija evidentiranih u Globalnoj bazi podataka o sankcijama. Prije toga potrebno je razraditi određenja i obilježja temeljnih pojmova – globalizacije i ekonomskih sankcija – što čini prva dva dijela rada, dok treći, ujedno i središnji dio, prema nizu kriterija analizira slučajeve ekonomskih sankcija s ciljem odgovora na temeljno istraživačko pitanje. Rezultati analize sažeti su u zaključku, u kojem se iznova postavlja i razmatra ključno pitanje: jesu li ekonomske sankcije izraz globalizacije međunarodnog poretka i međunarodne sigurnosti ili, naprotiv, njihovih rascjepa i fragmentacije?

Ekonomske sankcije neposredno preoblikuju okruženje u kojem posluju poduzeća. Ograničenja trgovine, financijskih tokova i kretanja kapitala dovode do poremećaja opskrbenih lanaca, rasta transakcijskih troškova, smanjenja dostupnosti tržišta i izvora financiranja te povećanja regulatornih i reputacijskih rizika za poduzeća koja posluju u sankcioniranim državama ili su s njima poslovno povezana (Baldwin, 2020; Morgan, Syropoulos i Yotov, 2023; Spiro, 2023). U takvim uvjetima poslovni se sustavi suočavaju s potrebom prilagodbe poslovnih modela, diverzifikacije tržišta i dobavljača, jačanja funkcija

⁴ Sekuritizacija je koncept koji upućuje na pokušaj objašnjenja i shvaćanja sigurnosti kroz socijalno i politički konstruiran proces posredstvom diskurzivne prakse socijalnih agenata. Retorička struktura akta sekuritizacije sastoji se od tri elementa: a) egzistencijalna prijetnja opstojnosti nekom objektu; b) koja zahtijeva poduzimanje posebnih mjera radi zaštite i sigurnosti objekta koji je izložen prijetnji; c) čime se opravdava i legitimira „kršenje“ redovnih demokratskih procedura odlučivanja (van Munster, 2005; Balzacq, 2010).

upravljanja rizicima te razvoja organizacijske otpornosti kako bi zadržali održivost i konkurentnost u globaliziranom, ali sve fragmentiranijem sigurnosnom i ekonomskom okruženju (Stiglitz, 2004; 2009). Analiza ekonomskih sankcija stoga je relevantna ne samo za razumijevanje međunarodnog poretka i sigurnosnih obrazaca, nego i za razumijevanje strateških izazova s kojima se suočavaju poduzeća u uvjetima pojačanih geopolitičkih napetosti i prekidanja globalnih tokova.

2. Pojam i karakteristike globalizacije

Premda je riječ o jednom od formativnih čimbenika svjetskog sustava i svjetske politike (McGrew, 2023), općeprihvaćena definicija globalizacije nije postignuta (Haralambos i Holborn, 2002; Bennett i Oliver, 2004; Owens, Baylis i Smith, 2023). U svojoj je srži globalizacija proces integracije svijeta, a definicijske razlike proizlaze ovisno o području u kojem se promatra odvijanje procesa globalizacije: gospodarskom, političkom, sigurnosnom, društvenom, ekološkom i kulturnom aspektu globalizacije. Globalizaciju čine gospodarski, društveni, politički i kulturni procesi koji dovode do preobrazbe životnih uvjeta te sve veće povezanosti i međuovisnosti pojedinih dijelova suvremenoga svijeta, odnosno do stvaranja globaliziranog svijeta (Hrvatska enciklopedija, 2013-2025; Baylis, Smith i Owens, 2023). Kada se govori o konceptu globalizacije, misli se na proces širenja, produbljivanja i ubrzanja svjetske međusobne povezanosti koja nadilazi države i društva te briše razlike između domaćih i međunarodnih poslova (McGrew, 2023). Za suvremeni svijet obilježen globalizacijom karakteristično je vremensko-prostorno približavanje: društveni se odnosi i međudjelovanja šire kroz prostor, a „sužavaju“ kroz vrijeme (Stiglitz, 2009; Giddens, 2007; Cavelti i Mauer, 2010; Held, 1995), dok se obilježjima globalizacije smatraju svijet bez granica i „međuvezana ekonomija“⁵. Kao povijesni društveni proces, globalizacija je nastala spojem političkih, društvenih, kulturnih i ekonomskih čimbenika, potaknutih razvojem informacijskih i komunikacijskih tehnologija koje su ubrzale i proširile veze među ljudima u svijetu, dovele do porasta međudjelovanja među društvima i „međusobne prožetosti“ niza različitih aktera (Giddens, 2007; Smith, 2010). Riječ je o povijesnom procesu koji uključuje temeljnu promjenu, odnosno preobrazbu prostorne razine ljudske društvene organizacije, koja povezuje udaljene zajednice i proširuje doseg odnosa moći preko regija i kontinenata (McGrew, 2023). Globalizirani procesi integracije svijeta doveli su do globalnog vladanja, ali ne i do globalne vlade; na sceni je nesavršen sustav svjetskog upravljanja bez svjetske vlade (Stiglitz, 2004; 2009). No to nije jedina kontroverza globalizacije. U teoriji globalizacije razlikuju se pozitivni i negativni aspekti, koje je moguće promatrati i kao suprotne trendove: s jedne strane nalaze se deregulacija tržišta i slabljenje moći države, a s druge jačanje nacionalne svijesti (Ravlić, 2017). Potreba povezivanja cijeloga svijeta znači i povezivanje te približavanje država koje nemaju zajedničku povijest niti dijele iste vrijednosti, pa su među njima vjerojatniji sukobi nego međusobno povezivanje unutar istog poretka (Kissinger, 2015). To je i kontekst promatranja ekonomskih sankcija, kojima se nastoji utjecati na nacionalno gospodarstvo sankcionirane države radi postizanja političkih ciljeva, pri čemu se izdvaja ekonomski i s njim povezani politički aspekt globalizacije. Ekonomija pokreće globalizaciju, ali je oblikuje politika. To je i obrazac djelovanja ekonomskih sankcija.

⁵ Riječ je o terminu koji je prije tri desetljeća u opisu globalizacije upotrijebio japanski teoretičar, strateg i menadžer Kenichi Ohmae (Turek, 1999:21)

3. Geneza i određenje ekonomskih sankcija

Premda se ekonomske sankcije često smatraju instrumentom novijeg doba, primjere njihove uporabe nalazimo i u dalekoj prošlosti. Prvi povijesni slučaj datira iz razdoblja neposredno prije Peloponeskog rata (431.–404. pr. Kr.), kada je Atena 432. pr. Kr. uvela trgovinski bojkot grčkog lučkog grada Megare, saveznika Sparte. Taj je događaj povjesničare i stručnjake naveo na zaključak da je upravo on bio jedan od uzroka Peloponeskog rata (Baldwin, 2020). U razdoblju trgovinske revolucije nakon 11. stoljeća povijest bilježi slučajeve trgovinskih sankcija Engleske protiv Flandrije (Flamanije) 1300. godine radi zaštite nacionalne sigurnosti zbog flandrijske potpore Francuskoj. Srednji vijek svjedoči i sankcijama papinske države protiv muslimana, pravoslavnih kršćana i poganskih naroda, kao i međusobnom embargu Osmanskoga i Španjolskog Carstva tijekom 16. stoljeća (Özkonak, 2024). Primjere ekonomskih sankcija nalazimo i u razdoblju merkantilizma (16.–18. stoljeće), u kojem je država imala ključnu ulogu u reguliranju gospodarskog života. Merkantilistička se doktrina bavila ostvarivanjem vanjskopolitičkih ciljeva gospodarskim sredstvima, uključujući ekonomske sankcije namijenjene promicanju izvoza i ograničavanju uvoza (Baldwin, 2020). Napoleonski ratovi donijeli su novi primjer sankcija: Napoleon Bonaparte 1806. godine nametnuo je Britaniji osmogodišnje trgovinske ekonomske sankcije (tzv. engl. Continental System), koje su ozbiljno naštetile britanskoj industriji te potaknule prosvjede radnika (ludistički pokret) zbog nezaposlenosti (Encyclopedia Britannica, 2020). Istome razdoblju pripada i američki Zakon o embargu iz 1807. (US Embargo Act of 1807), kojim je administracija predsjednika Thomasa Jeffersona zabranila trgovinu s Francuskom i Britanijom (Encyclopedia Britannica, 2022).

Kao organizirani instrument političkog djelovanja, ekonomske sankcije uspostavljene su početkom 20. stoljeća kao „ekonomsko oružje“ za pronalaženje odgovora na pitanje: kako spriječiti rat bez uporabe vojne sile? Institucionalna primjena sankcija započela je nakon Prvoga svjetskog rata stvaranjem Lige naroda, koja je, nakon ratnih razaranja, bila usmjerena na jedinstvo svijeta i miroljubivo rješavanje sporova među državama. Istodobno, prema članku 16. Pakta Lige naroda (engl. The Covenant of the League of Nations), Liga je raspolagala sredstvima prisile protiv narušitelja mira i sigurnosti, različitima od rata i primjenjivima u mirnodopskim okolnostima izvan objavljenog ratnog stanja. Američki predsjednik Woodrow Wilson taj je instrument, tada poznat kao ekonomsko oružje (engl. economic weapon, franc. l'arme économique), opisivao kao „alternativu ratu“, „nešto strašnije od rata“, „apsolutnu izolaciju“ (Mulder, 2022), vjerujući da će takve mjere odvratiti države od ratovanja. Ekonomske su sankcije stoga zamišljene kao sredstvo za očuvanje mira. Godine 1919. Rusija i Mađarska bile su prve države podvrgnute ekonomskim sankcijama (blokadama) Zapada bez službene objave rata. Prijetnjom ekonomskim sankcijama Kraljevina SHS (Jugoslavija) 1921. prisiljena je odustati od invazije na Albaniju, dok je grčka diktatura 1925. odvrtila od započinjanja rata s Bugarskom. Pariškim paktom iz 1928. (Kellogg–Briand Pact)⁶ države su se odrekle rata kao sredstva nacionalne politike, što je dodatno povećalo zanimanje za uporabu ekonomskih sankcija kao alternative ratu. Prvi primjer modernog oblika ekonomskih sankcija jest slučaj iz 1935., kada je Liga naroda nametnula sankcije Italiji kao odgovor na njezinu invaziju na Etiopiju. Iako sankcije nisu spriječile fašistički režim u okupaciji Etiopije, radilo se o prvom primjeru opsežne primjene sankcija, čak 75 % država prekinulo je trgovinske odnose s Italijom, što predstavlja empirijsku potvrdu važnosti sankcija kao alata za održavanje svjetskog poretka (Mulder, 2022). Njihova je uloga dodatno potvrđena regulacijom međunarodnog poretka nakon Drugoga

⁶ Riječ je o međunarodnom sporazumu nazvanom po njegovim inicijatorima: američkom državnom tajniku Franku B. Kelloggu i francuskom ministru vanjskih poslova Aristideu Briandu. Sporazumom su se države potpisnice odrekle rata kao sredstva za rješavanje prijevora i sukoba. Službeni naziv sporazuma je: General Treaty for Renunciation of War as an Instrument of National Policy. Vidi: Kellogg–Briand Pact (1928).

svjetskog rata: Povelja Ujedinjenih naroda u poglavlju VII., članku 41.⁷ predviđa ekonomske sankcije kao sredstvo prisile protiv prekršitelja međunarodnog mira i sigurnosti.

Porast primjene ekonomskih sankcija, osobito bilateralnih, obilježio je razdoblje Hladnoga rata, kada dolazi do znatnih promjena u svrsi primjene sankcija, korištenim vrstama i međunarodnim akterima koji posežu za sankcijama. Post hladnoratovsko razdoblje (1990.–2000.), koje neki nazivaju „desetljećem sankcija“ (Cortright i Lopez, 2000), bilo je osobito bogato slučajevima nametanja ekonomskih sankcija. Iako su mnoge sankcije i dalje bile bilateralne, udio multilateralnih sankcija znatno je porastao, pri čemu su Ujedinjeni narodi i Europska unija uvelike proširili njihovu primjenu (Morgan, Syropoulos i Yotov, 2023). Kraj Hladnoga rata, nestanak bipolarizma, djelovanje Vijeća sigurnosti UN-a bez česte uporabe veta kakva je bila uobičajena u vrijeme Hladnoga rata, jačanje i širenje političko-gospodarskih integracija (EU), kao i rastuća globalizacija i međuovisnost svjetskoga gospodarstva, čine suvremeni kontekst koji je omogućio naglo širenje upotrebe ekonomskih sankcija.

Ključna pretpostavka svih teorija sankcija jest da smanjenje međunarodne ekonomske razmjene sankcionirane države dovodi do gubitka blagostanja, što djeluje kao (potencijalna) kaznena šteta koja potiče promjenu ponašanja (van Bergeijk, 2021). Osnovna svrha ekonomskih sankcija kroz povijest u biti je ostala ista: ograničavanje vanjske trgovine i financija ili uskraćivanje ekonomskih koristi, poput državne pomoći, ciljanim državama ili nedržavnim akterima kako bi se postigli širi sigurnosni ili vanjskopolički ciljevi. Ekonomske sankcije mogu imati kombinaciju više ciljeva: promjenu ponašanja ciljane mete, odmazdu ili kažnjavanje, ali i slanje političke poruke samoj meti ili trećoj strani (Alexander, 2009). Općeprihvaćena definicija ekonomskih sankcija nije postignuta; koncept ekonomskih sankcija izrazito je nejasan ili dvosmislen. Sankcije su konceptualizirane unutar različitih škola mišljenja s polarizirajućim temeljnim ontologijama (Okusako, 2024; Kirkham, Jia i Woo, 2024). Sankcije se rutinski definiraju kao ograničenja kojima se nastoji osigurati usklađenost ciljeva sankcioniranog subjekta sa zahtjevima subjekta koji nameće sankcije, kao restriktivne mjere koje nameću države ili skupine država radi postizanja prisilnog utjecaja na drugu državu. One predstavljaju namjerni prekid, smanjenje ili ukidanje normalnih odnosa ili pogodnosti koje bi inače bile dodijeljene, kao odgovor na ono što se smatra nepoželjnim ponašanjem od strane mete (Portela, 2021; Portela, 2024; Bowen i Moran, 2024). Ekonomske se sankcije općenito modeliraju kao mjere čiji je cilj odvratanje od rata, smanjenje volje za borbom ili prisiljavanje mete da se ponaša na željeni način, odnosno navođenje mete na određeno ponašanje (Spiro, 2023). Ekonomske sankcije općenito odnose na postupke država čija je svrha zaustaviti nezakonito djelovanje druge države, povratiti prekršena prava ili interese (posebno interese nacionalne sigurnosti) ili obnoviti međunarodni mir korištenjem ekonomske moći. Drugi autori ističu da su sankcije prisilne mjere koje nameću ili nalažu nadležne međunarodne organizacije nakon ozbiljnog kršenja međunarodnog prava kako bi se ciljani entitet prisilio da obnovi zakonitost (Okusako, 2024). Ekonomske sankcije skup su alata svojstvenih ekonomskoj dimenziji vanjske politike države (ili međunarodne organizacije), kojima se putem političke odluke želi ostvariti (vanjsko)politički cilj. Smisao ekonomskih sankcija jest utjecati na gospodarstvo države ili subjekta koji su meta sankcija, s ciljem izvršavanja političkog pritiska na dotičnu državu ili subjekt, kako bi se postigli željeni politički ciljevi, pri čemu su ekonomski instrumenti sredstvo za ostvarenje tih ciljeva⁸. Morgan, Bapat i Kobayashi (2021) sankcije objašnjavaju kao

⁷ Povelja Ujedinjenih naroda, članak 41.: „Vijeće sigurnosti može odlučiti koje će se mjere koje ne uključuju uporabu oružane sile primijeniti kako bi se njegove odluke provele u djelo, te može pozvati članice Ujedinjenih naroda da primijene takve mjere. To može uključivati potpuni ili djelomični prekid gospodarskih odnosa i željezničkih, pomorskih, zračnih, poštanskih, telegrafskih, radijskih i drugih komunikacijskih sredstava te prekid diplomatskih odnosa.“ (United Nations, n.d.)

⁸ Kompleksnost (ekonomskih) sankcija dokazuju slučajevi uporabe ekonomskih sankcija ili ekonomskih instrumenata u širem okviru sankcija u neekonomskom području ili s ciljem ne nanošenja štete ekonomskom

mjere koje jedna ili više zemalja poduzimaju kako bi ograničile ili prekinule svoje ekonomske odnose s ciljanom zemljom u nastojanju da tu zemlju uvjere da promijeni svoju politiku. Early (2015, 2021) višekratno je definirao ekonomske sankcije. Ekonomske sankcije su prisilni alati države koji ometaju ekonomske transakcije s ciljanom državom kako bi se iznudili ustupci ili oslabile njezine sposobnosti. To su instrumenti prisilne državne politike osmišljeni kako bi se prisililo sankcionirane mete na promjenu ponašanja ili ograničilo njihovu sposobnost da se uključe u nepoželjna ponašanja. Ekonomske sankcije su akcije pošiljatelja sankcija (uključujući državne i nedržavne aktere) s ciljem promjene ponašanja ili politike meta sankcija (državnih i nedržavnih aktera) korištenjem ekonomske moći (ponekad i uz vojnu moć kao pozadinski faktor), „vitalnih“ sigurnosnih interesa ili vrednota (uključujući ljudsku ili netradicionalnu sigurnost), na temelju ili pod izlikom određenih pravnih/moralnih razloga. U svojoj biti slijede logiku odvraćanja (engl. deterrence), potičući metu, odnosno sankcioniranu državu, da pod prijetnjom uporabe ili pod pritiskom stvarne uporabe sankcija preusmjeri svoju pozornost na politike koje subjekt koji nameće sankcije smatra manje štetnima od sankcioniranog ponašanja. Primjena odvraćanja⁹ kao analitičkog okvira uravnotežuje ideju vjerodostojnosti odvraćanja s podložnošću ciljane mete (stvarnom ili percipiranom) da bude odvraćena od sudjelovanja u specifičnom ponašanju koje država koja nameće sankcije želi izbjeći (Bowen i Moran, 2024). Ekonomske sankcije često su namijenjene kombiniranju elemenata popuštanja i neprijateljstva kako bi se istodobno pokazala i predanost i suzdržanost. U usporedbi s drugim instrumentima vanjske politike, ekonomski instrumenti vjerojatnije će izvršiti snažniji pritisak od diplomacije ili propagande, a manje je vjerojatno da će izazvati nasilan odgovor u usporedbi s vojnim instrumentima (Baldwin, 2020).

Ekonomske se sankcije različito kategoriziraju. Prema kriteriju broja država ili entiteta koji su uključeni u proces nametanja ekonomskih sankcija, razlikuju se bilateralne sankcije (uvedene od strane jedne države ili entiteta prema drugoj državi), dok su multilateralne sankcije uvedene od strane skupine država ili međunarodnih organizacija (Ujedinjeni narodi, Europska unija, Afrička unija). Globalna baza podataka o sankcijama razlikuje šest tipova sankcija: trgovinske (engl. trade sanctions), financijske (engl. financial sanctions), zabranu putovanja (engl. travel sanctions), zabranu trgovine oružjem (engl. arms sanctions), obustavu vojne pomoći (engl. military assistance sanctions) i ostale sankcije (engl. other sanctions). Nadalje, GSDB definira devet političkih ciljeva koji se nastoje ostvariti primjenom sankcija: promjena politike, destabilizacija režima, okončanje teritorijalnog sukoba, prevencija rata, okončanje rata, prevencija i okončanje terorizma, sprječavanje kršenja ljudskih prava, obnova demokracije te drugi ciljevi koji ne spadaju ni u jednu od navedenih kategorija (Yalcin i dr., 2024). Dakle, ekonomske se sankcije koriste u kontekstu međudržavnih odnosa (npr. prevencija i okončanje rata, rješavanje teritorijalnih sukoba), ali i na unutarnjopolitičkoj razini (destabilizacija režima, obnova demokracije). Njihova zakonitost među pravnim stručnjacima, političarima i znanstvenicima, u odnosu na univerzalna načela suvereniteta, nemiješanja u unutarnje poslove država i ljudsko pravo na život, i dalje je predmet prijepora. Još je prijepornije pitanje pridonose li ekonomske sankcije, koje su pretežito usmjerene na rješavanje kriza, sukoba i kriznih žarišta te na djelovanje protiv kršitelja mira i sigurnosti, doista sigurnijem svijetu.

sustavu sankcionirane države. Primjerice, američki bojkot Olimpijskih igara 1980. u Moskvi ili embargo na izvoz oružja na prostor bivše SFRJ koji je 1991. nametnuo UN.

⁹ Odvraćanje kao analitički okvir i politička praksa sastoji se od dva konstitutivna dijela: kredibilitet odvraćanja (engl. deterrence credibility) i podložnost/osjetljivost (engl. deterrence susceptibility) mete (stvarne ili percipirane) da bude odvraćena. Klasična teorija odvraćanja (engl. deterrence) ima četiri elementa: 1. mora biti formulirana obveza odnosno crvena linija ili prag koji odvraćajuća strana ne želi da meta prijeđe; 2. obveza mora biti jasno komunicirana meti; 3. odvraćajuća strana mora imati sposobnost poduprijeti obvezu ako je meta prekrši i 4. odvraćajuća strana mora imati volju ili odlučnost poduprijeti tu obvezu ako bude prekršena (Lebow, 1984).

4. Globalizacija sankcija: analiza slučajeva

Rad istražuje ekonomske sankcije s ciljem odgovora na pitanje: jesu li ekonomske sankcije izraz globalizacije međunarodnog poretka i međunarodne sigurnosti ili, pak, njihove fragmentacije? Drugim riječima, predstavljaju li sankcije odraz globalizacije ili deglobalizacije? Odgovor na to pitanje ponudit će istraživanje empirijskih podataka o 1547 slučajeva nametnutih ekonomskih sankcija u razdoblju 1949.–2023., evidentiranih u Globalnoj bazi podataka o sankcijama.

Prema kriteriju aktera uključenih u proces nametanja, sankcije se dijele na bilateralne i multilateralne. Analiza podataka (Tablica 1.) pokazuje kvantitativno širenje sankcija u 21. stoljeću. Ukupni broj slučajeva sankcija porastao je s 660 u 20. stoljeću na 1547 u 21. stoljeću. Drugim riječima, u 21. stoljeću sankcije su primijenjene 887 puta, što predstavlja rast od 35 % u odnosu na broj primjena u 20. stoljeću. Pri tome valja istaknuti da razdoblje 20. stoljeća obuhvaća dvostruko duže razdoblje primjene sankcija. Unatoč tome, taj porast nije promijenio temeljnu strukturu sankcija: bilateralne sankcije i dalje čine većinu (oko 75%). Ovo potvrđuje dvostruku dinamiku suvremene međunarodne ekonomske politike: s jedne strane vidljiva je globalizacija sankcija kroz njihovo kvantitativno širenje u 21. stoljeću, potaknuto globalnom ekonomskom povezanosti i prisutnošću multilateralnih mjera; s druge strane, trajna prevlast bilateralnih sankcija sugerira na sklonost država da zadrže izravnu kontrolu nad sankcijskom politikom i djeluju bilateralno čak i u razdoblju snažnih međunarodnih institucija. Time globalna ekonomska povezanost ostaje dominantno pitanje nacionalne sigurnosti. Ta napetost između globalnog i nacionalnog, makar indikativno, može se tumačiti kao oblik deglobalizacijskog trenda u međunarodnim odnosima.

Tablica 1.

Ukupnost ekonomskih (bilateralnih i multilateralnih) sankcija: 1949-2023. godina (N=1547).

Stoljeće	Bilateralne	Multilateralne	Ukupno
U 20. st. (≤ 2000.)	492	168	660
U 21. st. (≥ 2001.)	656	231	887
Ukupno	1148	399	1547

Napomena. Izvor: izrada autora na temelju Globalne baze podataka o sankcijama (2025).

Multilateralne sankcije¹⁰ nametnute su ukupno 399 puta. Rezultati pokazuju (Tablica 2.) da su multilateralne sankcije u razdoblju 1949. do 2023. koncentrirane na relativno malo aktera. Europska unija (111 slučajeva) i Ujedinjeni narodi (88 slučajeva) dominiraju i zajedno čine 199 slučajeva odnosno polovinu svih slučajeva sankcija. Na prvih deset multilateralnih organizacija, od ukupno njih 25 koliko je nametalo sankcije¹¹, otpada gotovo 75%

¹⁰ U analizi multilateralnih sankcija koriste se metodološki dva kriterija aktera koji sankcioniraju: a) multilateralne organizacije (npr. UN, EU, Afrička unija) te b) skupine država ili ad hoc koalicije. Ova distinkcija je važna jer pokazuje dvije različite dimenzije multilateralnosti: formalnu institucionalnu multilateralnost (organizacije) i funkcionalnu, ad hoc multilateralnost (koalicije država).

¹¹ To su: Afrička unija (engl. African Union), Commonwealth, Koordinacijski odbor za multilateralnu kontrolu izvoza (engl. Coordinating Committee for Multilateral Export Controls), Konferencija o sigurnosti i suradnji u Europi (engl. Conference on Security and Cooperation in Europe), Europska ekonomska zajednica (engl. European Economic Community - EEC), Ekonomska zajednica zapadnoafričkih država (engl. Economic Community of West African States - ECOWAS), Europska unija, G7, G8, Sudionici Kimberley procesa glede trgovine dijamantima (engl. Kimberley Process Participants), Liga arapskih država (engl. League of Arab States), Južnoameričko zajedničko tržište (Španj. Mercado Común del Sur - MERCOSUR), NATO, Sjevernoamerički sporazum o slobodnoj trgovini (engl. North American Free Trade Agreement - NAFTA), Organizacija arapskih zemalja izvoznica nafte (engl. Organization of Arab Petroleum Exporting Countries - OAPC), Organizacija islamske suradnje (engl. Organisation of Islamic Cooperation - OIC), Organizacija afričkog jedinstva (engl. Organization of African Unity), Organizacija američkih država (engl. Organization of American States),

svih slučajeva nametnutih sankcija. U nametanju sankcija u različitim ad hoc koalicijama sudjelovalo je ukupno 72 države (od 193 članice UN-a), pri čemu su neke višekratno sudjelovale u različitim multilateralnim formama (primjerice Hrvatska, Sjeverna Makedonija¹², Crna Gora, Island, Albanija, Bosna i Hercegovina, Srbija, Lihtenštajn, Norveška, Moldavija, Armenija, Gruzija, SAD, Ujedinjeno Kraljevstvo, Francuska, Njemačka, Italija, Japan, Kanada). Premda globalni akteri zadržavaju primat, u 21. stoljeću jačaju i regionalne organizacije poput Afričke unije i Ekonomske zajednice zapadnoafričkih država (ECOWAS), koje su u 20. stoljeću imale tek sekundarnu ulogu. Ovakav razvoj potvrđuje da se globalizacija sankcija odvija paralelno s ekspanzijom broja država sudionica (trećina članica UN-a), ekspanzijom uloge regionalnih organizacija: uz globalne institucije rastu i mreže regionalnih i ad hoc koalicija što upućuje na umrežavanje i na relativnu disperziju moći.

Tablica 2.

Multilateralne sankcije prema organizacijama koje su ih nametnule i slučajevi nametnutih sankcija: (rang-lista prvih deset) N = 288 (od ukupno 399).

Multilateralna organizacija	U 20. stoljeću	U 21. stoljeću	Ukupno
Europska unija	36	75	111
Ujedinjeni narodi	38	50	88
Afrička unija	-	18	18
Liga arapskih država	15	2	17
Ekonomska zajednica zapadnoafričkih država	3	12	15
Europska ekonomska zajednica	12	-	12
Commonwealth	7	3	10
Organizacija afričkog jedinstva	6	-	6
Organizacija američkih država	5	1	6
Koalicija: SAD, Ujedinjeno Kraljevstvo	1	4	5

Napomena. Nazivi organizacija navedeni su prema GSDB i izvorno kako su nosile ime u trenutku nametanja sankcija, npr. Europska ekonomska zajednica, Konferencija o sigurnosti i suradnji u Europi ili Organizacija afričkog jedinstva koje su kasnije postale EU, Organizacija za sigurnost i suradnju u Europi odnosno Afrička unija. Izvor: izrada autora na temelju Globalne baze podataka o sankcijama (2025).

Bilateralne sankcije su slučajevi nametanja sankcija između dvaju subjekata. Dominantno je riječ o državama, no sankcionirani mogu biti i nedržavni akteri te organizacije. Analizom podataka bilježi se značajan porast bilateralnih sankcija: u 20. stoljeću zabilježeno je ukupno 492 slučaja bilateralnih sankcija, dok je u 21. stoljeću primijenjeno 656 slučajeva bilateralnih sankcija, što je povećanje gotovo za trećinu od odnosu na 20. stoljeće. Time ukupan broj bilateralnih sankcija u cijelom razdoblju iznosi 1148, što jasno upućuje na intenziviranje ovog instrumenta vanjske politike u suvremenom međunarodnom poretku, ali prvenstveno kao pitanja nacionalne sigurnosti. Sankcijama je bilo obuhvaćeno ukupno 150 država, 4 entiteta (npr. Talibani, Al-Qaeda, Islamska država) i 4 međunarodne organizacije (Euroazijska ekonomska unija, Europska ekonomska zajednica, Europska unija, Liga arapskih država). S obzirom na broj sankcioniranih država i njihovu disperziju

Organizacija istočnokaripskih država (engl. Organization of Eastern Caribbean States), Organizacija za sigurnost i suradnju u Europi (engl. Organization for Security and Co-operation in Europe - OSCE), Pacifički otočni forum (engl. Pacific Islands Forum), Pariški sporazum (o klimatskim promjenama) - potpisnice (engl. Paris Agreement Signatories), Zajednica za razvoj južne Afrike (engl. Southern African Development Community - SADC), UN, Unija južnoameričkih nacija (španj. Unión de Naciones Sudamericanas - UNASUR)

¹² Ime države navedeno prema GSDB, bez obzira na službeni naziv države koji datira od 2019. ili ranije ime koje je bilo u uporabi u međunarodnim odnosima: Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija (engl. Former Yugoslav Republic of Macedonia - FYROM).

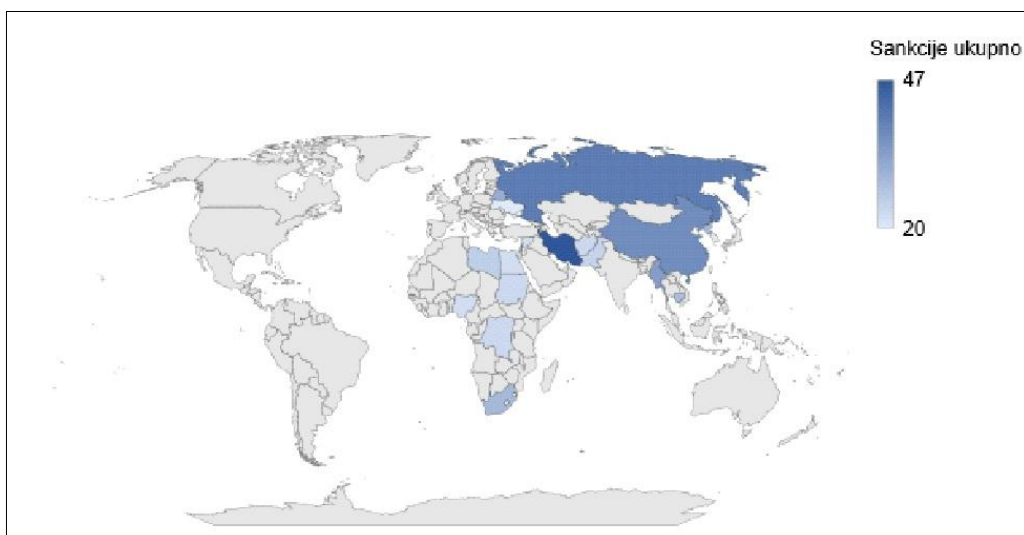
diljem svijeta globalizacija sankcija je evidentna. Analiza (Tablica 3. i Slika 1.) sankcioniranih država, nadalje, pokazuje izrazitu koncentraciju sankcija na nekoliko zemalja koje su u protekla dva stoljeća bile u središtu međunarodnih političkih i sigurnosnih tenzija. Na vrhu ljestvice nalazi se Iran s ukupno 47 zabilježenih sankcija, pri čemu je najveći broj njih uveden u 21. stoljeću (41), što odražava kontinuirane prijemore povezane s njegovim nuklearnim programom, regionalnom politikom i odnosima sa Zapadom. Slijedi Rusija s ukupno 40 sankcija, od čega 39 u 21. stoljeću, što se prvenstveno veže uz događaje nakon 2014. godine (aneksija Krima) i osobito nakon invazije na Ukrajinu 2022. godine. Kina se nalazi na trećem mjestu (37 slučajeva sankcija), većinom u 20. stoljeću, što upućuje na drukčiji povijesni kontekst u odnosu na Iran i Rusiju - sankcije su uglavnom bile povezane s Hladnim ratom i unutarnjom politikom. Posebno se ističu države poput Myanmara (34) i Bjelorusije (31) koje bilježe snažan porast sankcija u novijem razdoblju, dok primjer Južnoafričke Republike (29) signalizira specifičan povijesni slučaj režima apartheida i snažne međunarodne reakcije u 20. stoljeću. Sjeverna Koreja (29) kontinuirano zauzima visoko mjesto zbog nuklearnog programa i zatvorenosti režima, dok se u skupini od 20 najčešće sankcioniranih država nalaze i Libija, Sudan, Sirija, Afganistan, Ukrajina i Izrael, što upućuje na snažnu povezanost sankcija s oružanim sukobima, krizama i političkim nestabilnostima. Sveukupno, distribucija među prvih 20 država pokazuje da sankcije dominantno obuhvaćaju regije Bliskog istoka, Afrike, Azije te Rusiju i Bjelorusiju.

Tablica 3.

Najčešće sankcionirane države: (rang-lista prvih dvadeset) N 551 (od ukupno 1547).

Sankcionirana država	Sankcije 20. stoljeće	Sankcije 21. stoljeće	Sankcije ukupno
Iran	6	41	47
Rusija	1	39	40
Kina	22	15	37
Myanmar	13	21	34
Bjelorusija	2	29	31
Južnoafrička Republika	27	2	29
Sjeverna Koreja	4	25	29
Kambodža	19	9	28
Fidži	19	9	28
Libija	10	15	25
Pakistan	18	6	24
Sudan	8	15	23
Libanon	3	20	23
Demokratska Republika Kongo	11	12	23
Afganistan	8	15	23
Sirija	3	19	22
Nigerija	14	8	22
Egipat	10	12	22
Izrael	8	13	21
Ukrajina	2	18	20

Napomena. Izvor: izrada autora na temelju Globalne baze podataka o sankcijama (2025).

Slika 1.

Najčešće sankcionirane države.

Napomena. Izvor: izrada autora na temelju Globalne baze podataka o sankcijama (2025).

Analiza država koje nameću sankcije (Tablica 4.) pokazuje da se izdvaja skupina od deset najaktivnijih aktera. Najveći pojedinačni akter su Sjedinjene Američke Države, koje su odgovorne za više od polovice svih bilateralnih sankcija u oba stoljeća: 223 u 20. stoljeću i čak 348 u 21. stoljeću, što ukupno čini 571 slučaj. Slijede Ujedinjeno Kraljevstvo s ukupno 82 slučaja te Kanada s 56 slučajeva. Među vodećim državama nalaze se i Rusija (42), Japan (38), Australija (37), Švicarska (34), Francuska (27), Njemačka (20) i Kina (15). Ovakva distribucija odražava dominantnu ulogu zapadnih država u primjeni sankcija, no istodobno trend uključivanja država poput Rusije, Kine i Japana potvrđuje univerzalnost sankcija kao instrumenta međunarodnih odnosa. Sveukupno je razvidno da su sankcije prije svega instrument nacionalne sigurnosti i oblik sekuritizacije globalne povezanosti, što upućuje na sve fragmentiraniji i kompetitivniji svjetski poredak..

Tablica 4.

Bilateralne sankcije: države koje najčešće sankcioniraju - (rang-lista prvih deset) N = 922 (od ukupno 1148).

Država	Sankcije 20. stoljeće	Sankcije 21. stoljeće	Ukupno
Sjedinjene Američke Države	223	348	571
Ujedinjeno Kraljevstvo	30	52	82
Kanada	18	38	56
Rusija	11	31	42
Japan	25	13	38
Australija	19	18	37
Švicarska	5	29	34
Francuska	22	5	27
Njemačka	16	4	20
Kina	6	9	15

Napomena. Izvor: izrada autora na temelju Globalne baze podataka o sankcijama (2025).

Analiza (Tablica 5.) primijenjenih tipova sankcija uvjerljivo dokazuje relevantnost globalizacijskog konteksta ekonomske međupovezanosti. Struktura sankcija upućuje na

značajne promjene između 20. i 21. stoljeća. Najizraženiji porast bilježe financijske sankcije. U 20. stoljeću korištene su u 307 slučajeva, dok je u 21. stoljeću 575 primijenjenih slučajeva financijskih sankcija čime one postaju dominantni instrument. Ovaj trend može se tumačiti kao refleksija globalizacije financijskih tokova i rastuće međuzavisnosti država unutar međunarodnog sustava, što financijskim mjerama daje snažnu učinkovitost i preciznost u ostvarivanju političkih ciljeva. Trgovinske sankcije ostaju visoko zastupljene: 242 slučaja u 20. stoljeću te 346 u 21. stoljeću. No, njihov relativni udio u odnosu na financijske mjere blago opada. To upućuje na postupno preusmjeravanje prema instrumentima koji omogućuju ciljano ekonomsko djelovanje, umjesto široko primijenjenih zabrana trgovine. Posebno je značajan porast sankcija zabrane putovanja, s 82 slučaja u 20. stoljeću na 340 u 21. stoljeću, što odražava širenje praksi ciljanih sankcija prema pojedincima, primjerice političkim liderima ili poslovnim elitama, umjesto prema državama u cjelini.

Tablica 5.

Broj sankcija prema tipu (N = 2661).

Tip sankcija	U 20. stoljeću	U 21. stoljeću	Ukupno
Financijske sankcije	307	575	882
Trgovinske sankcije	242	346	588
Zabrana putovanja	82	340	422
Zabrana trgovine oružjem	143	137	280
Obustava vojne pomoći	118	133	251
Ostale sankcije	119	119	238
Ukupno	1011	1650	2661

Napomena: Broj sankcija ne predstavlja broj pojedinačnih slučajeva sankcija, nego ukupan broj primijenjenih pojedinačnih tipova mjera unutar 1547 slučajeva. Drugim riječima, jedan slučaj sankcija može uključivati više tipova nametnutih mjera. Izvor: izrada autora na temelju Globalne baze podataka o sankcijama (2025)

5. Zaključak

Globalizacija je koncept koji se odnosi na širenje, produbljivanje, intenziviranje i ubrzavanje svjetske povezanosti ili međusobne povezanosti. To je povijesni proces koji uključuje temeljnu promjenu ili transformaciju u prostornoj skali ljudske društvene organizacije koja povezuje udaljene zajednice i proširuje doseg odnosa moći preko regija i kontinenata. Kontekst je to promatranja ekonomskih sankcija, kojima se nastoji utjecati na nacionalno gospodarstvo sankcionirane države radi postizanja političkih ciljeva, pri čemu se izdvaja ekonomski i, s njim povezani, politički aspekt globalizacije. Ekonomija pokreće globalizaciju, ali ju oblikuje politika. To je i obrazac djelovanja ekonomskih sankcija. Globalizacija i globalni procesi povezivanja pridonijeli su ekspanziji ekonomskih sankcija pretvarajući ih u globalni fenomen. Globalni kontekst povezivanja država i međupovezane ekonomije svakako ekonomske sankcije čini ključnim instrumentom politika nacionalne sigurnosti država i međunarodne politike. Rad istražuje ekonomske sankcije upravo u toj perspektivi s ciljem odgovora na pitanje: jesu li ekonomske sankcije zaista iskaz globalizacije međunarodnog poretka i međunarodne sigurnosti ili, pak, njihove fragmentacije? Odgovor na to pitanje ponudilo je istraživanje podataka o 1547 slučajeva nametnutih ekonomskih sankcija u razdoblju 1949-2023., evidentiranih u Globalnoj bazi podataka o sankcijama. Izvedeni zaključci su indikativnog karaktera i ne može ih se generalizirati. Prema kriteriju aktera uključenih u proces, sankcije su bilateralne i multilateralne. Analiza podataka pokazuje kvantitativnu ekspanziju sankcija u 21. stoljeću. Ukupni broj slučajeva sankcija porastao je

s 660 u 20. stoljeću na 1547 u 21. stoljeću. Dakle u 21. stoljeću sankcije su primijenjene 887 puta, što predstavlja rast od 35% u odnosu na broj slučajeva primijenjenih u 20. stoljeću. Ovo potvrđuje dvostruku dinamiku suvremene međunarodne ekonomske politike: s jedne strane vidljiva je globalizacija sankcija kroz njihovu ekspanziju u 21. stoljeću zbog globalne ekonomske povezanosti i prisutnost multilateralnih mjera, dok s druge strane uporna prevlast bilateralnih sankcija sugerira na težnju država da zadrže kontrolu nad sankcijskom politikom i djeluju bilateralno, čak i u doba snažnih međunarodnih institucija, čime je globalna ekonomska povezanost dominantno pitanje nacionalne sigurnosti. Ova napetost između globalnog i nacionalnog, makar indikativno, može se interpretirati kao oblik deglobalizacijskog trenda u međunarodnim odnosima. Multilateralne sankcije nametnute su ukupno 399 puta pri čemu Europska unija (111 slučajeva) i Ujedinjeni narodi (88 slučajeva) dominiraju i zajedno čine 199 slučajeva odnosno polovinu svih slučajeva sankcija. U namećanju sankcija u različitim *ad hoc* koalicijama sudjelovalo je ukupno 72 države (od 193 članice UN-a). Makar globalni akteri zadržavaju primat, u 21. stoljeću jačaju i regionalne organizacije poput Afričke unije i Ekonomske zajednice zapadnoafričkih država (ECOWAS), koje su u 20. stoljeću imale tek sekundarnu ulogu. Ovakav razvoj potvrđuje da se globalizacija sankcija odvija paralelno s ekspanzijom broja država sudionica (trećina članica UN-a), ekspanzijom uloge regionalnih organizacija: uz globalne institucije rastu i mreže regionalnih i *ad hoc* koalicija što upućuje na umrežavanje i na relativnu disperziju moći. Analizom podataka bilježi se značajan porast bilateralnih sankcija: u 20. stoljeću zabilježeno je ukupno 492 slučaja bilateralnih sankcija, dok je u 21. stoljeću primijenjeno 656 slučajeva bilateralnih sankcija, što je povećanje za trećinu od odnosu na 20. stoljeće. Time ukupan broj bilateralnih sankcija u cijelom razdoblju iznosi 1148, što jasno upućuje na intenziviranje ovog instrumenta vanjske politike u suvremenom međunarodnom poretku, ali prvenstveno kao pitanja nacionalne sigurnosti. Sankcijama je bilo obuhvaćeno ukupno 150 država, 4 entiteta i 4 međunarodne organizacije. Globalizacija sankcija prema tom je kriteriju evidentna. Ipak, sveukupno, distribucija među prvih 20 država pokazuje da sankcije dominantno obuhvaćaju regije Bliskog istoka, Afrike, Azije te Rusiju i Bjelorusiju. Analiza država koje sankcioniraju sugerira da se izdvaja deset najaktivnijih država. Najveći pojedinačni akter su SAD, koje su odgovorne za više od polovine svih bilateralnih sankcija u oba stoljeća: 223 u 20. stoljeću i čak 348 u 21. stoljeću, što ukupno čini 571 slučaj. Ovakva distribucija odražava dominantnu ulogu zapadnih država u primijeni sankcija, no trend uključivanja država poput Rusije, Kine i Japana potvrđuje njihovu univerzalnost kao instrumenta međunarodnih odnosa. Ukupno, evidentno je da su sankcije prvenstveno instrument nacionalne sigurnosti i sekuritizacije globalne povezanosti što upućuje na fragmentiraniji i kompetitivniji svjetski poredak.

Analiza primijenjenih tipova sankcija uvjerljivo dokazuje relevantnost globalizacijskog konteksta ekonomske međupovezanosti. Najizraženiji porast bilježe financijske sankcije. U 20. stoljeću korištene su u 307 slučajeva, dok je u 21. stoljeću 575 primijenjenih slučajeva financijskih sankcija čime one postaju dominantni instrument. Ovaj trend može se tumačiti kao refleksija globalizacije financijskih tokova i rastuće međuzavisnosti država unutar međunarodnog sustava, što financijskim mjerama daje snažnu učinkovitost i preciznost u ostvarivanju političkih ciljeva. Konačno, analiza podataka o ekonomskim sankcijama nagovještava da su ekonomske sankcije istodobno zaista iskaz globalizacije i ekonomske međupovezanosti svijeta, ali i fragmentacije međunarodnog poretka i međunarodne sigurnosti koja se njihovom primjenom obnavlja. Takav je zaključak makar nesporan, ipak indikativnog karaktera. Empirijska analiza u ovom radu ograničena je na statistički prikaz sankcija [broj sankcija po tipu, sankcioniranoj zemlji, sankcioniranim subjektima, vrsti sankcija, vremenska dinamika sankcija] u relaciji s procesom globalizacije generalno. Daljnja su istraživanja neophodna za dublje razumijevanje povezanosti globalizacije i ekonomskih sankcija. Primjerice, *indexi* razina globalizacije generalno te u političkom, ekonomskom i društvenom području partikularno za svaku državu pružili bi bolji uvid o

odnosu ekonomskih sankcija i globalizacije, konkretno jesu li sankcionirane zemlje više ili manje pogođene sankcijama jer su više ili manje globalizirane? Kao izvor podataka o indexima globalizacije može poslužiti, primjerice KOF (njem. Konjunkturforschungsstelle) Globalization Index (ETH, n.d.), koji mjeri ukupne, ali i ekonomske, društvene i političke dimenzije globalizacije. Koristi se za praćenje promjena u razini globalizacije različitih zemalja tijekom duljih vremenskih razdoblja. KOF indeks globalizacije dostupan je za 190 zemalja i pokriva razdoblje od 1970. godine. Dublje razumijevanje ekonomskih sankcija generalno i njihove povezanosti s globalizacijskim varijablama svakako bi pružila i istraživanja o učinkovitosti ekonomskih sankcija u odnosu na njihov utjecaj na gospodarski sustav, kao i o uspješnosti u pogledu ostvarenja konačnog političkog cilja zbog kojeg se nameću. Posebno vrijedan znanstveni uvid koji bi zasigurno predstavljao i utemeljenu podlogu za *policy* odluke o nametanju sankcija bili bi rezultati istraživanja o kauzalitetu ekonomskog utjecaja i političkog cilja.

The article is relevant to UN Sustainable Development Goals:

Literatura

- Alexander, K. (2009). *Economic sanctions: Law and public policy*. Palgrave Macmillan.
- Baldwin, A. D. (2020). *Economic statecraft* (New ed.). Princeton University Press.
- Balzacq, T. (2010). Constructivism and securitization studies. In D. M. Cavelty & V. Mauer (Eds.), *The Routledge handbook of security studies* (pp. 56-72). Routledge.
- Baylis, J., Smith, S., & Owens, P. (2023). *The globalization of world politics: An introduction to international relations* (9th ed.). Oxford University Press.
- Beck, U. (2001). *Rizično društvo: U susret novoj moderni*. Filip Višnjić.
- Bennett, A. L., & Oliver, K. J. (2004). *Međunarodne organizacije: načela i problemi*. Politička kultura.
- Boudon, R. (2003). Beyond rational choice theory. *Annual Review of Sociology*, 29, 1-21.
- Bowen, W., & Moran, M. (2024). Sanctions, deterrence and the recent case of Russia. In K. Kirkham (Ed.), *The Routledge handbook of the political economy of sanctions* (pp. 59-76). Routledge.
- Cavelty, D. M., & Mauer, V. (2010). Introduction. In D. M. Cavelty & V. Mauer (Eds.), *The Routledge handbook of security studies* (pp. 1-6). Routledge.
- Cortright, D., & Lopez, A. G. (2000). *The sanctions decade: Assessing UN strategies in the 1990s*. Lynne Rienner Publishers.
- Early, R. B. (2015). *Busted sanctions: Explaining why economic sanctions fail*. Stanford University Press.
- Early, R. B. (2021). Making sanctions work: Promoting compliance, punishing violations, and discouraging sanctions busting. In A. G. P. van Bergeijk (Ed.), *Research handbook on economic sanctions* (pp. 167-186). Edward Elgar Publishing.
- ETH Zurich, KOF Swiss Economic Institute. (n.d.). *KOF Globalisation Index*. <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>
- Felbermayr, G., Kirilakha, A., Syropoulos, C., Yalcin, E., & Yotov, V. Y. (2020). The Global Sanctions Data Base (Working Paper No. 2020-2). Drexel University, LeBow College of Business. https://ideas.repec.org/p/ris/drxmlwp/2020_002.html
- Galtung, J. (1967). On the effects of international economic sanctions: With examples from the case of Rhodesia. *World Politics*, 19(3), 378-416.
- Giddens, A. (2007). *Sociologija*. Nakladni zavod Globus.

- Global Sanctions Database. (2025). *Global Sanctions Database (GSDB)*.
<https://www.globalsanctionsdatabase.com/>
- Haralambos, M., & Holborn, M. (2002). *Sociologija: Teme i perspektive*. Golden marketing.
- Held, D. (1995). *Democracy and the global order: From the modern state to cosmopolitan governance*. Polity Press.
- Hindmoor, A. (2006). *Rational choice*. Palgrave Macmillan.
- Hrvatska enciklopedija. (2013-2025). *Globalizacija*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
<https://www.enciklopedija.hr/clanak/globalizacija>
- Hufbauer, C. G., Schott, J. J., & Elliott, K. A. (1985). *Economic sanctions reconsidered: History and current policy*. Institute for International Economics.
- Jakobsen, V. P. (2010). Diplomacija prinude. In A. Collins (Ed.), *Suvremene sigurnosne studije* (pp. 255-280). Politička kultura.
- Kalanj, R. (2010). *Ideologija, utopija, moć*. Naklada Jesenski i Turk.
- Kellogg-Briand Pact. (1928). Yale Law School, Avalon Project.
https://avalon.law.yale.edu/20th_century/kbpact.asp
- Kirkham, K., Jia, Y., & Woo, Y. (2024). Theoretical identification of the mechanisms of sanctions. In K. Kirkham (Ed.), *The Routledge handbook of the political economy of sanctions* (pp. 48-58). Routledge.
- Kissinger, H. (2015). *Svjetski poredak*. Školska knjiga.
- Lebow, R. N. (1984). *Between peace and war: The nature of international crisis*. Johns Hopkins University Press.
- McGrew, A. (2023). Globalization and global politics. In J. Baylis, S. Smith, & P. Owens (Eds.), *The globalization of world politics: An introduction to international relations* (9th ed., pp. 19-35). Oxford University Press.
- Morgan, T. C., Bapat, A. N., & Kobayashi, Y. (2021). The threat and imposition of economic sanctions data project: A retrospective. In P. A. G. van Bergeijk (Ed.), *Research handbook on economic sanctions* (pp. 44-61). Edward Elgar Publishing.
- Morgan, T. C., Syropoulos, C., & Yotov, V. Y. (2023). Economic sanctions: Evolution, consequences, and challenges. *Journal of Economic Perspectives*, 37(1), 3-30.
- Mulder, N. (2022). *The economic weapon: The rise of sanctions as a tool of modern war*. Yale University Press.
- Okusako, H. (2024). Theoretical aspects of sanctions. In K. Kirkham (Ed.), *The Routledge handbook of the political economy of sanctions* (pp. 37-47). Routledge.
- Owens, P., Baylis, J., & Smith, S. (2023). Introduction: From international politics to world politics. In J. Baylis, S. Smith, & P. Owens (Eds.), *The globalization of world politics: An introduction to international relations* (9th ed., pp. 5-18). Oxford University Press.
- Özkonak, H. K. (2024). A brief overview of the historical and current use of unilateral sanctions. In K. Kirkham (Ed.), *The Routledge handbook of the political economy of sanctions* (pp. 25-36). Routledge.
- Pape, R. A. (1997). Why economic sanctions do not work. *International Security*, 22(2), 90-136.
- Portela, C. (2021). Trade preference suspensions as economic sanctions. In P. A. G. van Bergeijk (Ed.), *Research handbook on economic sanctions* (pp. 264-279). Edward Elgar Publishing.
- Portela, C. (2024). The evaluation of sanctions efficacy. In K. Kirkham (Ed.), *The Routledge handbook of the political economy of sanctions* (pp. 13-24). Routledge.
- Ravlić, S. (2017). *Liberalna demokracija: Izazovi i iskušenja*. Plejada.
- Robertson, R. (1998). *Globalization: Social theory and global culture*. SAGE.
- Sandler, T., & Arce, D. G. (2003). Terrorism & game theory. *Simulation & Gaming*, 34(3), 319-337.
- Smith, E. M. (2010). *International security: Politics, policy, prospects*. Palgrave Macmillan.
- Spiro, D. (2023). *Economic warfare* (CESifo Working Paper No. 10443). CESifo.
<https://www.ifo.de/en/cesifo/publications/2023/working-paper/economic-warfare>

- Stiglitz, J. E. (2004). *Globalizacija i dvojbe koje izaziva*. Algoritam.
- Stiglitz, J. E. (2009). *Uspjeh globalizacije: Novi koraci do pravednog svijeta*. Algoritam.
- The Avalon Project. (1924). *The Covenant of the League of Nations*. Yale Law School.
https://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp
- The Editors of Encyclopedia Britannica. (2020). *Continental System*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/event/Continental-System>
- The Editors of Encyclopedia Britannica. (2022). *Embargo Act*. Encyclopedia Britannica.
<https://www.britannica.com/topic/Embargo-Act>
- Turek, F. (1999). *Globalizacija i globalna sigurnost*. Interland.
- United Nations. (n.d.). *Povelja Ujedinjenih naroda*.
https://mvep.gov.hr/UserDocsImages/custompages/Static/HRV/Files/ugovori/povelja_un_hr.pdf
- van Bergeijk, A. G. P. (2021). Introduction to the *Research handbook on economic sanctions*. In A. G. P. van Bergeijk (Ed.), *Research handbook on economic sanctions* (pp. 1-24). Edward Elgar.
- van Munster, R. (2005). *Logics of security: The Copenhagen School, risk management and the war on terror* (Political Science Publications No. 10/2005). <https://static.sdu.dk/>
- Vukadinović, R. (1981). *Osnove teorije vanjske politike*. Centar za kulturnu djelatnost SSO.
- Yalcin, E., Felbermayr, G., Kariem, H., Kirilakha, A., Kwon, O., Syropoulos, C., & Yotov, Y. (2024). The Global Sanctions Data Base - Release 4: The heterogeneous effects of the sanctions on Russia (WIFO Working Paper No. 681/2024). Austrian Institute of Economic Research. https://www.wifo.ac.at/wp-content/uploads/upload-4033/wp_2024_681.pdf

Economic Sanctions and the Globalization of International Security

ABSTRACT

Purpose: The paper examines economic sanctions as a global phenomenon shaped by globalization and state interdependence, and aims to determine whether sanctions represent an expression of the globalization of the international order and security or, alternatively, their fragmentation.

Design/Methodology: The research is based on an analysis of 1,547 cases of imposed economic sanctions recorded in the Global Sanctions Database, applying comparative and interpretive approaches to assess trends, actors, and the effects of sanctions within the context of global interconnectedness.

Findings: Economic sanctions have become a central instrument of national security and international politics, while their increasingly frequent use simultaneously deepens the fragmentation of the global order and confirms the presence of both integrative and disintegrative dimensions of globalization. These processes reshape the structure of the global economic environment and generate new conditions and constraints for international economic flows, indirectly influencing the strategic environment in which business systems operate.

Practical Implications: The study enables decision-makers to assess the broader geopolitical and security significance of sanctions in a globally interdependent system. As sanctions alter the conditions of international trade, financial flows, and regulatory frameworks, their application may have direct consequences for business systems, including supply chain disruptions, heightened risk exposure, the need to adjust business models, and the strengthening of organizational resilience. In this respect, the paper contributes to understanding how geopolitical measures such as sanctions shape the business environment and create demands for strategic corporate adaptation in a globally fragmented context.

Originality/Value: The paper contributes to the theoretical and empirical understanding of economic sanctions as both a product and a driver of global transformations in international security and governance, and offers relevant insights for analyzing business resilience and corporate adaptation to changes in the global environment shaped by sanctions.

Keywords: economic sanctions, globalization, international security, global order, global economic interdependence, Global Sanctions Database